

УДК 339.727.22(477)

Смагло О.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто залучення іноземних інвестицій в економіку України, що сприяють розвитку національної економіки взагалі й є стимулом для активізації підприємницької діяльності. На інвестиційну привабливість впливає загальний стан економіки країни. Визначено необхідність іноземних інвестицій для економіки в сучасних умовах. Розкрито структуру надходжень прямих іноземних інвестицій та іноземного капіталу в національну економіку і формування сприятливого інвестиційного клімату й обґрунтовано необхідність пошуку нових сучасних підходів до створення сприятливого інвестиційного середовища в економіці України. Впродовж останніх років зростає роль іноземних інвестицій в економічному розвитку України. Визначено проблеми впливу підприємств з іноземним капіталом на якість зовнішньоторговельного обороту України та реалізацію позитивного потенціалу вітчизняної економіки в міжнародному співробітництві.

Ключові слова: інвестиції, іноземний капітал, інвестиційний клімат, інвестиційний потенціал, економічний розвиток, інвестор.

ИНОСТРАННЫЕ ИНВЕСТИЦИИ В УКРАИНЕ: НАЦИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Смагло О.В.

В статье рассмотрено привлечение иностранных инвестиций в экономику Украины, способствующих развитию национальной экономики вообще и являющихся стимулом для активизации предпринимательской деятельности. На инвестиционную привлекательность влияет общее состояние экономики страны. Определена необходимость иностранных инвестиций для экономики в современных условиях. Раскрыта структура поступлений прямых иностранных инвестиций и иностранного капитала в национальную экономику и формирование благоприятного инвестиционного климата, а также обоснована необходимость поиска новых современных подходов к созданию благоприятной инвестиционной среды в экономике Украины. В последние годы возрастает роль иностранных инвестиций в экономическом развитии Украины. Определены проблемы влияния предприятий с иностранным капиталом на качество внешнеторгового оборота Украины и реализацию положительного потенциала отечественной экономики в международном сотрудничестве.

Ключевые слова: инвестиции, иностранный капитал, инвестиционный климат, инвестиционный потенциал, экономическое развитие, инвестор.

FOREIGN INVESTMENT IN UKRAINE: NATIONAL ASPECTS

Smaglo Olga

The article deals with of foreign investment in Ukraine, contributing to the development of the national economy in general and an incentive for business activity. The investment attractiveness is influenced by the general state of the country's economy, the need for foreign investment for the economy in modern conditions is determined. The structure of revenues of foreign direct investment and foreign capital into the national economy and formation of favorable investment climate are revealed. The necessity of finding new modern approaches to creation of favorable investment environment in the Ukrainian economy is substantiated. In recent years, the role of foreign investment in the economic development of Ukraine has increased. The sharp build-up of foreign capital in the economy of Ukraine, which took place in recent years, actualized the impact of foreign-owned enterprises on the quality of foreign trade of Ukraine and realization of the positive potential of the national economy in international cooperation. Today, the topic of investment is extremely relevant not only for Ukraine, but also for every country in the world. It is clear that an investor who is willing to invest in the economy of a particular country is interested not only in promising resources or a profitable market, but also in the organizational component of this process-how difficult it will be to place their investments, manage them. The peculiarities of attracting foreign investments to Ukraine in the conditions of the formation of a modern global space are the orientation towards an increase in the investment climate, investments in enterprises with a higher level of profitability and growth prospects. Thus, additional measures are needed to reduce the impact of negative factors on the investment climate in Ukraine, including the achievement of national consensus between different social groups and political parties on the solution of the national problem of Ukraine's exit from the economic crisis; equalization of economic indicators and fight against inflation; development of the legal base of investment; radicalization of the fight against crime; creation of a specific mechanism for granting tax privileges to banks, foreign investors for long-term investments in order to compensate for losses from slowdown of capital turnover.

Keywords: investment, foreign capital, investment climate, investment potential, economic development, investor.

Постановка проблеми. Сьогодні тема інвестицій є надзвичайно актуальною не тільки для України, а й для кожної країни світу. Зрозуміло, що інвестора, який має бажання вкласти свої кошти в економіку певної країни, цікавлять не лише перспективні ресурси чи вигідний ринок збуту, а й організаційний складник цього процесу (наскільки важко буде розмістити свої інвестиції, керувати ними). Розуміючи це, країни, що зацікавлені в надходженні інвестицій, формують відповідну політику та умови, які були б сприятливі для розміщення інвестицій на їхніх територіях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема залучення іноземного капіталу належить до актуальних питань, які розглядаються у світовій та вітчизняній економічній літературі. Питанням іноземних інвестицій присвячено праці А.А. Пересади, О.О. Балануца, С.В. Захаріна, О.І. Рогач, С.В. Козловського, Б.В. Губського, А.О. Чернишова, Л.М. Шик, Н.С. Скоробогатова.

Постановка завдання. Метою статті є визначення надходження іноземних інвестицій та формування сприятливого іноземного клімату як одного зі стратегічних завдань, що стоїть сьогодні перед Українською державою, від реалізації якого залежать можливість стабілізації національної економіки та її розвиток.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зростаюча глобалізація світової економіки створює якісно нове середовище економічного зростання країн та визначає важливість дослідження вільних рухів іноземних капіталовкладень. Іноземні інвестиції відіграють важливу роль у розвитку будь-якої країни, оскільки полягають у залученні не лише необхідного обсягу капіталу, а й у трансферті сучасних технологій.

У сучасних умовах іноземні інвестиції виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у народному господарстві, зростання технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності. Аналіз світового досвіду підтверджує, що іноземні інвестиції допомагають вирішенню проблеми недостатності власних грошей як джерела фінансування.

За їх ефективного використання країна може не тільки компенсувати нестачу внутрішніх інвестиційних ресурсів, а ще й підвищити ефективність виробництва та конкурентоспроможності вітчизняної продукції завдяки введенню новітніх технологій та аналізу прогресивного досвіду управління інших країн світу. До того ж саме залучення іноземних інвестицій виводить країну на світові ринки, налагоджує зв'язки зі світовою економікою та допомагає вийти з кризи [2].

Зростання обсягів залучення іноземних інвестицій упродовж багатьох років є пріоритетним напрямом розвитку економіки України. Однак за останні роки економіка нашої держави так і не позбавилася глибоких структурних деформацій і значно відстає від розвинених країн світу за сукупною продуктивністю всіх чинників виробництва та, відповідно, рівнем добробуту населення. Більшість українських підприємств залишилися технологічно відсталою. Це пов'язано з нестабільністю інвестиційної політики, прогалинами в інвестиційному законодавстві, відсутністю належного інституційного забезпечення розвитку інвестиційного ринку.

Іноземні інвестори під час прийняття рішень завжди приділяють значну увагу оцінці інвестиційного клімату в країні. Іноземне інвестування є одним зі шляхів вирішення проблеми нестачі фінансових засобів вітчизняних інвесторів для забезпечення вимог національного народного господарства та його інноваційного розвитку. Іноземні інвестиції – це цінності, які вкладають іноземні інвестори в об'єкти інвестиційної діяльності для отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [1]. Іноземний капітал особливо необхідний у тих сферах економіки, активізація яких допоможе вивести її з кризового стану: виробництво продуктів харчування, товарів широкого попиту та послуг, ліків та іншої життєво важливої продукції, все агропромислове господарство України, паливно-енергетичні галузі, військово виробництво. До числа пріоритетних напрямів слід віднести створення в Україні сучасної інфраструктури, включаючи транспорт, технічно оснащене складське господарство, телекомунікації, ділову інфраструктуру та побутовий сервіс.

Інвестиції формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі та зумовлюють конкурентні позиції на світових ринках, є основою для розвитку підприємств, окремих галузей та економіки у цілому.

За оцінками вітчизняних та іноземних експертів, інвестиційний клімат в Україні залишається несприятливим, водночас активність суб'єктів інвестиційної діяльності є досить низькою, що зумовлено такими причинами, як:

– несприятливі умови інвестування, зокрема недосконале законодавство щодо захисту прав власності, адміністрування податків, отримання у власність земельних ділянок, вимог до здійснення та контролю підприємницької діяльності;

– нерозвиненість інвестиційного ринку та інвестиційної інфраструктури;

– відсутність правових засад та дієвих механізмів державного-приватного партнерства в інвестуванні.

Інвестиційні процеси характеризуються суперечливими тенденціями і проблемами, серед яких: диспропорційність розподілу інвестиційних ресурсів, низька ефективність використання залучених інвестицій, неефективна реалізація цільових програм, незначний економічний та соціальний (незабезпечення ефективної зайнятості) результат від капіталовкладень для економіки. Пожвавлення інвестиційної діяльності потребує передусім відповідного нормативно-правового забезпечення, спрямованого на створення розвинутої інвестиційної бази [3, с. 89]. За останні роки у законодавчій сфері здійснено низку суттєвих кроків, які дають змогу сподіватися на ефективні зрушення в аспекті збільшення припливу інвестицій та ефективного використання інвестиційного ресурсу. Важливим напрямом удосконалення інвестиційної діяльності України є виконання програм розвитку інвестиційної діяльності, яке дасть змогу забезпечити залучення інвестицій для реалізації інвестиційних проектів, що пройшли конкурсний відбір і забезпечать розвиток базових галузей економіки, збільшення обсягу експорту та заміщення товарів критичного імпорту, впровадження високих технологій, забезпечення розвитку ринкової інфраструктури.

Україна потенційно може бути однією з провідних країн із залучення іноземних інвестицій, оскільки цьому сприяє її величезний внутрішній ринок. Проте цьому перешкоджають політична нестабільність, недосконалість законодавства, нерозвиненість виробничої та соціальної інфраструктури, недостатнє інформаційне забезпечення, через що Україну віднесли до групи країн із найбільшим інвестиційним ризиком.

Інтеграція у світову економіку означає співпрацю і водночас конкуренцію з іншими країнами. Україна має для цього належний потенціал.

Іноземні інвестори, приймаючи інвестиційні рішення і вибираючи країну для реалізації інвестиційного проекту, керуються низкою чинників, а саме:

– конкурентні переваги від створення власного виробництва за кордоном повинні переважати витрати на його розгортання;

– країна-отримувач повинна приваблювати інвестора своїми географічними характеристиками;

– самостійна реалізація цих двох переваг повинна бути для інвестора більш вигідною, ніж їх використання через місцеві підприємства, тобто має існувати перевага інтернаціоналізації.

У сучасній науковій літературі сукупність перелічених чинників відома під назвою «правила JMS» (за першими літерами ключових англійських слів у кожному з трьох компонентів). Перший і третій чинники пояснюють прямі іноземні інвестиції специфічними характеристиками та конкурентоспроможністю окремої компанії. Другий – прив'язує їх до географічного фактору і намагається врахувати особливості макроекономічного середовища, в якому діє компанія.

Слід відзначити, що сьогодні не існує прийнятого пояснення причин, що зумовлюють вибір компаніями тієї чи іншої місцевості для розгортання інвестиційного проекту. Визначаючи відносну важливість різних чинників, їх усі можна об'єднати у три групи:

– привабливість країни з погляду витрат;

– привабливість країни з погляду збуту;

– привабливість країни з погляду особливостей культури, мови і політичного ризику.

Україна є державою, привабливою для іноземних цілей, про що свідчать такі чинники:

– великий ринок;

– високий рівень освіченості населення;

– сприятлива структура робочої сили, особливо інженерно-технічного складу;

– центральне місцезнаходження в Європі;

– низький рівень заробітної плати;

– розвинута інфраструктура, яка потребує модернізації.

Очевидно, що переваги іноземних інвестицій зберігають свою силу для України. По-перше, вони створюють додаткові можливості для реструктуризації і модернізації виробничого апарату без нової заборгованості та можуть сприяти розвитку приватного підприємництва. По-друге, вони означають додаткові кошти для інвестицій у країні і, таким чином, можуть сприяти економічному зросту. По-третє, за допомогою іноземних інвестицій передаються сучасні технології, ноу-хау з менеджменту і маркетингу, створюються нові і зберігаються наявні робочі місця. По-четверте, зарубіжні інвестори зацікавлені в максимальному виробництві та рентабельності, що дає стимули для розвитку вітчизняної промисловості. По-п'яте, вони сприяють входу і міжнародний розподіл праці та впливають на підвищення конкурентоспроможності виробленої продукції. І, по-шосте, вони створюють ідеальні умови для розуміння внутрішніх зв'язків і закономірностей ринкової економіки. Забезпечуючи досвід роботи на сучасному підприємстві, діючи за принципом ринкової економіки, вони сприяють становленню трудової етики і зацікавлені в якості продукції.

За даними Держкомстату, обсяг залучених прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України в 2018 р. становив 48 548,2 млн. дол. США. До десяти основних країн-інвесторів, на які припадає понад 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 12 274,1 млн. дол., або 28,6% від загального обсягу інвестицій; Німеччина – 5 489,0 млн. дол. (12,8%); Нідерланди – 5 108,0 млн. дол. (11,9%); Австрія – 2 354,3 млн. дол. (5,5%) та ін. Зауважимо, що незадовільна диверсифікація джерел залучення прямих іноземних інвестицій в Україну по країнах-інвесторах може бути ризиком залежності її економіки від політики кількох країн – основних інвесторів. Провідними сферами економічної діяльності за обсягами залучення капітальних інвестицій у 2018 р. залишаються: промисловість – 55,4 млрд. грн., будівництво – 24,7 млрд. грн.

інформація та телекомунікації – 17,6 млрд. грн., сільське, лісове та рибне господарство – 17,2 млрд. грн., оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 12,7 млрд. грн., транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 10,7 млрд. грн., з операції з нерухомим майном – 5,9 млрд. грн.

У рейтингу інвестиційної привабливості країн світу International Business Compass за 2018 р., опублікованому компанією BDO, Україна за рік піднялася на 20 позицій. Наша держава в рейтингу розташовується на 89-му місці і входить до переліку країн, що показали найкраще зростання за рік, нарівні з Білорусією і Латвією. Зазначені індекси формуються компанією BDO спільно з Гамбурзьким інститутом світової економіки і характеризують економічну і фінансову привабливість різних країн світу на підставі трьох основних показників: економічних, політичних та соціокультурних умов.

У рейтингу легкості ведення бізнесу, що укладає Світовий банк, за результатами 2018 р. Україна посіла 83-є місце і поліпшила свої позиції на 4 пункти порівняно з минулим роком. У доповіді Doing Business 2018 р. відзначається, що ключовою реформою, яка сприяла підвищенню рейтингу України, є спрощення реєстрації бізнесу. Так, у сфері реєстрації підприємств Україна посіла 30-є місце та поліпшила свої позиції на 40 пунктів порівняно з минулим роком. В Україні скорочено час на реєстрацію підприємства платником податків та скасовано збір за державну реєстрацію бізнесу.

На шляху реалізації потенціальних шансів здійснення інвестиційної діяльності в Україні виникає чимало перешкод і обставин, пов'язаних із ризиком. Низький міжнародний рейтинг України, протиріччя під час проведення реформ, економічна криза та інші чинники є причиною того, що в міжнародному рейтингу кредитоспроможності Україна виглядає досить неприглядною. Іноземні інвестори, вирішуючи питання щодо своїх капіталовкладень, використовують оцінки банків. Україна знаходилася на 103-му місці. Українському уряду слід приділити належну увагу питанню підвищення конкурентоспроможності української економіки у боротьбі за обмежений обсяг товару, яким є капітал, на світовому ринку з майже 200 країнами, а в Східній Європі – з понад 20 країнами.

Перешкоди інвестиційного законодавства. До цього часу надходженню прямих іноземних інвестицій в Україну заважає таке:

- негативне враження, що залишається від реформ;
- повільна приватизація;
- рівень інфляції, що перевищує 40% на рік;

– іноземні інвестори не можуть нарівні з українськими брати участь у приватизації;

– досить часто змінюються закони, мають зворотну силу; іноземцям не надано права власності на землю, заборонено продавати територію підприємств;

– завжди, щоб отримати дозвіл чи право користування послугами інфраструктури, додатково потрібно платити досить високі офіційні і неофіційні збори;

– щоб зареєструвати спільне підприємство, потрібно подавати заявки в різні інстанції; бюрократичний апарат неефективний: за законом строк реєстрації – до 20 днів, на практиці – до дев'яти місяців;

– директори недержавних підприємств, недавно перетворених в акціонерні товариства, негативно ставляться до участі інвесторів;

– відсутні державні гарантії іноземним інвесторам, за якими можна пред'явити позов;

– високі податки на підприємства, у тому числі й іноземні;

– низький рівень вітчизняного фінансового ринку: фірми можуть отримати фінансування строком лише до трьох місяців, окрім того, розмір кредиту обмежений обсягом оборотних коштів, які виступають гарантією;

– відключення електроенергії перешкоджає безперервному виробничому процесу.

Незважаючи на перелічені перешкоди, стан інвестиційних потоків, спрямованих в Україну, узгоджується з економічною теорією та практичним досвідом інвесторів в інших країнах світу. На теоретичному рівні проблеми розв'язано; тепер необхідно одна за одною усунути перешкоди.

Висновки з проведеного дослідження. Особливостями залучення іноземних інвестицій до України в умовах формування сучасного глобального простору є орієнтованість на підвищення інвестиційного клімату, вкладання інвестицій у підприємства з більш високим рівнем рентабельності та перспективами зростання. Таким чином, необхідні додаткові заходи щодо зниження впливу негативних чинників на інвестиційний клімат в Україні, серед яких – досягнення національної згоди між різними соціальними групами, політичними партіями з приводу вирішення загальнонаціональної проблеми виходу України з економічної кризи; вирівнювання економічних показників та боротьби з інфляцією; розроблення правової бази інвестування; радикалізація боротьби зі злочинністю; створення конкретного механізму надання податкових пільг банкам, іноземним інвесторам на довгострокові інвестиції з метою компенсації втрат з уповільнення обороту капіталу.

1. Гура А.О. Інвестиційний клімат в Україні: сучасний стан та напрями покращення. Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Економіка. 2015. С. 188–196.

2. Ганзюк М.С., Якубовська А.О. Інвестиційний клімат в Україні: реалії політичної кризи. Збірник наукових статей Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми соціально-економічного розвитку підприємництва», м. Монреаль, 28 листопада 2014 р. С. 45–49.

3. Сириченко Н.С. Економічна сутність і класифікація інвестицій в умовах глобальних трансформацій. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка». 2015. Вип. 2(4). Ч.1. С. 264.

4. Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні. Офіційний вісник України. 2011. № 28. Ст. 1173.

5. Чернишова Л.О. Особливості залучення та стимулювання іноземного інвестування в Україні. Бізнес Інформ. 2013. № 2. С. 87–90.

E-mail: olyasmaglo@ukr.net